

■ COLUMNA

Quant vegls vulessas vus vegnir?

DA BERNARD CATHOMAS

Quant vegls vulessas vus vegnir?» Quai è ina da las dumondas da Max Frisch en in da ses famus questiunaris. En in auter text pretenda el senza retgnientschas: «Wer alt wird, ist selber schuld.» Sez la culpa, perquai che tals fan diever da la medischina moderna, prendan medicaments, laschan far operaziuns preventivas e terapias encunter malsognas malignas, renunzian al fimar, mangian e baivan cun mesira, sa movan regularmain... Pia: mintgin sez la culpa sch'el vegn vegl.

Da co discurren da «culpa»? Jau suppon che blers èn cuntents che la medeschina e meglras cundiziuns da viver fan ch'ins sa oz vegnir meglier vegl che pli baud. Dunnas cuntanschan tenor la statistica da 2016 en media ina vegliadetgna da 85,3, umens 81,5 onns. 2001 eran quai anc 83,1 respectiv 77,4 onns. Prognosas seriusas dattan a 50% dals uffants che naschan oz la vista da vegnir sin 100.

È si vair che tanta glied veglia chaschuna immens custs a la societad e periclitescha pli tard la AVS e la cassa da pensiun dals giuvens dad oz? Sche quai constess stuess ins immediat midar insatge, ma ils fatgs dattan in auter maletg.

Cun 80 èn oz bleras e blers anc pulit en forza, intant che nossas basattas e noss babuns eran il pli tard cun 70 savens fitg stanchels e spussads. Chapiel che la politica propoza soluziuns per laschar lavurar pli ditg che 65, tgi che vul far quai. Tgi che vul! In obligatori frunta sin resistenza. Ina vegliadetgna da pensiun fixa na correspunda betg a la cundiziun individuala ed a la veglia da sez decider co e quant ditg lavurar. A lunga vista vegn la politica a stuair sviluppar scenaris che motiveschan da lavurar pli ditg – cun porscher avantatgs interessants per tgi che fa quai da libra veglia.

Per l'autra èn ils vegls oz in factur economic relevant. Savens han els dapli raps ch'ils pli giuvens. Els fan viadis, van en vacanzas, cumpran autos e novas abitaziuns, mangian gugent bain, sa vestgeschan a la moda, fan curs e curas, participeschan ad occurrenzas culturalas, pajan (bler) taglia e dattan raps per intents caritativs. E quantas

persunas pli giuvnas han lavur e gudogn cun tgirar ils vegls e producir rauba che quels cumpran?

La pretensiun ch'ils daners circuleschian sur l'AVS e las cassas da pensiun davent dals giuvens tar ils vegls na constat pia betg uschia. Il cuntrari vala er: Per 2015 ha l'Universitad da Losanna quintà che 76 milliardas èn idas dals vegls tar ils giuvens mo entras ierta.

Se co tat na vuless jau betg emblidar quai che la glied veglia presta per il tegn en las famiglias. Tgi dumbra las tattas ed ils tats che pertgiran biadias e biadis per ch'ils geniturs possian sa sviluppar en lur professiuns e gudagnar en dus? Tgi emblida che gist er tals contacts han lur effect per il bun clima en la cuminanza?

Quant vegl vulessas vus vegnir? Ils pli blers da quels ch'jau enconusch sa legran da vegnir vegls, da vesair las proximas generaziuns a crescher, da guardar enavos. Inqualin ha schizunt anc la forza da s'irritar mintgatant sur da quai che succeda oz e da sa maschardar en.

El finala na decidain nus tuttina betg persuls. Fatgs ordaifer nosa veglia restan decisivs: Ils gens, il destin – e per ils cartents il char Segner che decida sur vita e mort.